

РАНОСРЕДЊОВЕКОВНИ НАЛАЗИ ИЗ ПРИЛИПЦА КОД ПОЖЕГЕ

Дејан Радичевић

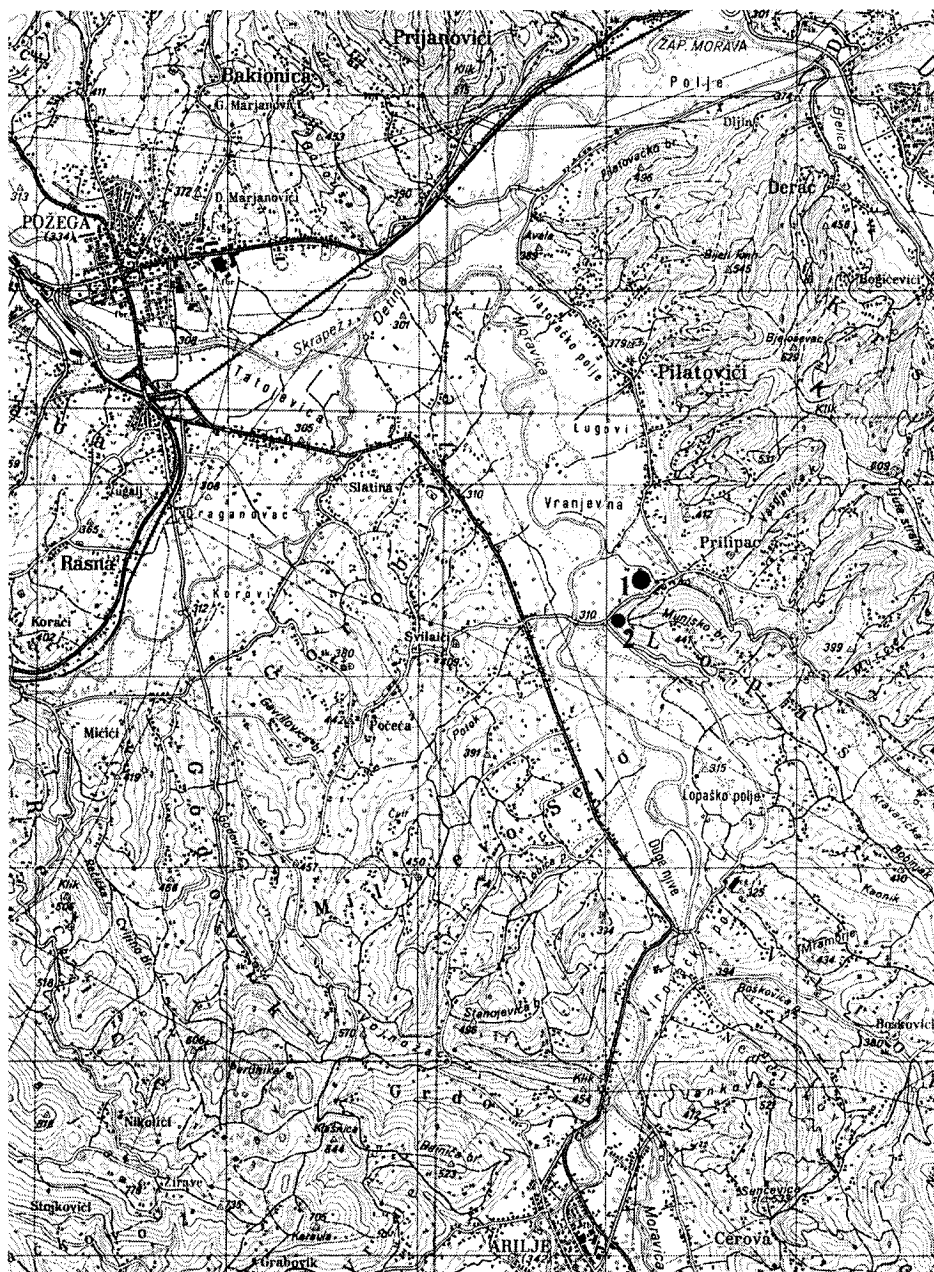
Филозофски факултет, Београд

Апстракт: *Материјална култура првих столећа средњег века на простору централних и западних делова данашње Србије још увек представља непознаницу. Када је реч о насељима из раздобља од VII до раној IX в., која се узимају као потврда најранијег словенског, односно српског присуства на овим просторима, за сада је археолошки ископавано тек по једно налазиште равничарског (Пањевачки Риш код Јаžодине), односно градинског типа (Градина на Јелици код Чачка). Одраније познати, али до сада не и детаљније размањрани, налази из села Прилипаца указују на постојање још једног раносредњовековног насеља уз само извориште Западне Мораве. Анализа пронађене керамике наводи на закључак да би остаци овог насеља требало дајивају у VII–VIII в., а не у позније време како је то раније учињено.*

Кључне речи: *Прилипац, Моравица, керамика, рани средњи век.*

Прилипац се налази на размеђу претежно брдовитог доњег Драгачева, са равном и широко отвореном Пожешком котлином. Село се највећим делом распростире на заталасаном побрђу и једино се својим западним крајем спушта у плодно Прилипачко поље, које је са запада омеђено током реке Моравице (сл. 1). На око пет километара северно од центра села, Моравица са Бетињом гради Западну Мораву. Недалеко од састава река, у Бетињу се улива река Скрапеж, на којој се пар километара узводно налази Пожега, док се десетак километара уз Моравицу налази Ариље.

У археолошкој литератури Прилипац је већ познат по остацима из античког периода. На старине је први пажњу скренуо Феликс Каниц, забележивши да се изнад села налазе рушевине римског утврђења (Kanitz 1892: 132). Више од пола столећа касније започето је са објављивањем античких споменика, секундарно узиданих у зидове сеоске цркве (Сергејевски 1940: 152, бр. 20; Вулић 1941–1948: 157, бр. 327). Први покретни археолошки налази пронађени су 1960, приликом отварања каменолома у подножју Муњског брда. Тада је уништено неколико скелетних гробова, али је њихов инвентар остао сачуван (Зотовић 1975: 32). На основу

Сл. 1. Положај локалитета Обале (1) и Муњско брдо (2).
 Fig. 1. The location of Obale (1) and Munjsko Brdo (2).

налаза из гробова, некропола је опредељена у IV в. (Бућић и Петровић 1985: 11–15).

Забелешке старијих истраживача, као и случајни налази који су на различите начине доспевали до музеја у Ужицу, били су повод да се од 1969. започне са повременим археолошким обиласцима Прилипца. Тако је, приликом рекогносцирања 1975, констатовано да се на потесу Обале изорава ломљени камен, малтер и опека, на основу чега је претпостављено постојање остатака античког насеља (Зотовић 1975: 122–123). На том локалитету 1983. обављена су сондажна археолошка ископавања, која су потом настављена и у наредној години (Бућић и Петровић 1985: 5–21).¹ Том приликом, у целини су истражени остаци позноантичких терми, док је са неколико мањих ископа сондирана и њихова најближа околина.

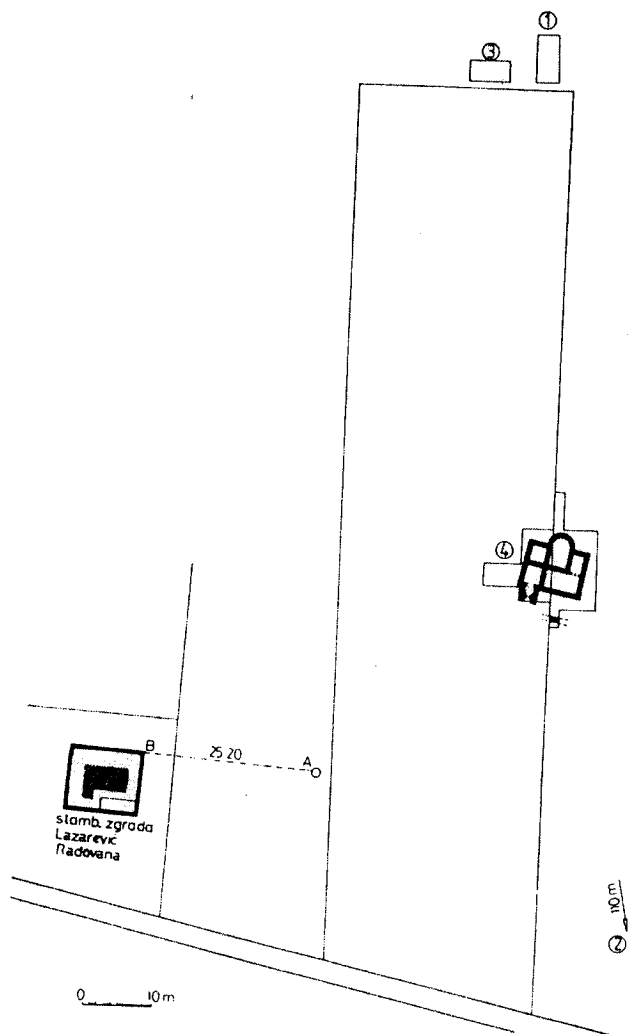
Обалама се назива читав јужни крај Прилипачког поља, који се према западу простире све до десне обале Моравице. Археолошки локалитет на коме су ископавања обављена обухвата сам југоисточни угао Обала, непосредно испод брега на коме се налази сеоска црква, са десне стране пута који из центра села води за Пожегу (сл. 1). Ради се о равном и издигнутом платоу, који је са севера оивичен током Краваричке реке, а са југа и истока оштрим падинама Муњског брда. Према западу терен прилично нагло пада за 2–3 m висине, па је највероватније при изливањима Моравице читав простор до реке раније бивао плављен. На основу распрострањености површинских налаза, локалитет би захватао површину од 1,5–2 ha. Око пола километра југозападно од места на коме су истражене терме, налази се положај поменуте касноантичке некрополе, откривене приликом радова у каменолому.

Остаци терми налазили су се на централном делу простора који би локалитет могао обухватати (сл. 2). Зидови су грађени од ломљеног камена, везаног кречним малтером, уз ивице слаганог у правилном слогу, док је као испуна коришћен ситан камен и делови опеке. Унутар грађевине откривени су малобројни покретни налази, углавном уломци керамике опредељени у касноантичко раздобље. Објекат је датован и бронзаним новцем цара Лицинија (311–324), који је пронађен на поду једне од истражених просторија (Бућић и Петровић 1985: 20).

Приликом археолошких ископавања у 1983. сондиран је и део локалитета североисточно од терми, на коме се, према површинским траговима, такође очекивало постојање грађевина (сл. 2, сонде 1 и 3). Остаци зидова нису откривени, већ су на местима највеће концентрације

¹ Истраживања су обављена под руководством Ј. Бућић и П. Петровића, у оквиру научно-истраживачког пројекта „Археолошка истраживања античких налазишта на подручју региона Титово Ужице“, реализованог кроз сарадњу Археолошког института у Београду и Народног музеја у Ужицу.

грађевинског шута само констатовани њихови трагови у негативу. На основу затечене ситуације, закључено је да је некадашња грађевина била плитко фундирана, па је у целини извађена приликом обраде земљишта, а да је покретни материјал, ако га је уопште и било, у потпуности уклоњен (Бућић и Петровић 1985: 15). Истом приликом, наглашено је да је на површини захваћеној сондама од већег значаја једино откриће

Сл. 2. Прилипац, локалитет Обале, ситуациони план (преузето из Бућић и Петровић 1985: сл. 11).

Fig. 2. Plan of Obale site in Prilipac (from Бућић и Петровић 1985: сл. 11).

средњовековног огњишта са неколико фрагмената руком рађене, огњишне керамике, која је оквирно датована у XI–XII в.

Извештај са резултатима ископавања у Прилипцу не бележи ништа детаљније о пронађеним средњовековним остацима. Нешто више података, уз приложени профил ископа, може се пронаћи у једном каснијем прегледу средњовековних налазишта на територији коју својом делатношћу покрива ужички музеј (Ђурић 1995: 59–63, сл. 4). У том раду наводи се да је уз источни профил сонде 1, испод хумуса и слоја растресите, мрке земље, откривена јама елипсоидног облика, димензија 1,75 x 1,20 m, која је била испуњена већим бројем фрагмената керамике, за које је прихваћено исто датовање као и у извештају са ископавања. Унутар јаме констатовани су остаци поремећеног огњишта, приближних димензија 0,60 x 0,50 m. Основа огњишта је формирана од облутака и већих уломака античких тегула, уз које су пронађени фрагментовани камени брус и изгореле животињске кости.

Досадашња временска опредељења средњовековне керамике пронађене у Прилипцу изношена су без икаквог детаљнијег разматрања. Осим наведених примера са датовањем у XI–XII в., у литератури је за исте налазе, такође без посебног образложења, забележено и битно другачије мишљење. Наиме, према М. Мандићу (1995: 29), налази из Прилипца би за сада представљали најранију археолошку потврду о присуству Словена у долинама Скрапежа и Моравице. Након увида у расположиву грађу, сматрамо да би се ово тумачење могло прихватити као исправније, а да се пронађена керамика заиста треба датовати у знатно раније раздобље него што је то XI–XII в.

На основу расположиве теренске документације могуће је доћи и до нешто прецизнијих података о условима налаза.² Сонда 1 се налазила око 30 m западно од Краваричке реке. Димензије су јој износиле 7 x 3 m, а дужим странама је приближно оријентисана по правцу североисток-

Сл. 3. Источни профил сонде 1 (преузето из Ђурић 1995: сл. 4).

Fig. 3. East section of the archaeological sounding 1 (from Ђурић 1995: сл. 4).

² Керамика ми је на обраду, заједно са дневником ископавања, пописом теренског инвентара и једном фотографијом сонде 1, уступљена љубазношћу колегинице Ј. Ђурић из Народног музеја у Ужицу.

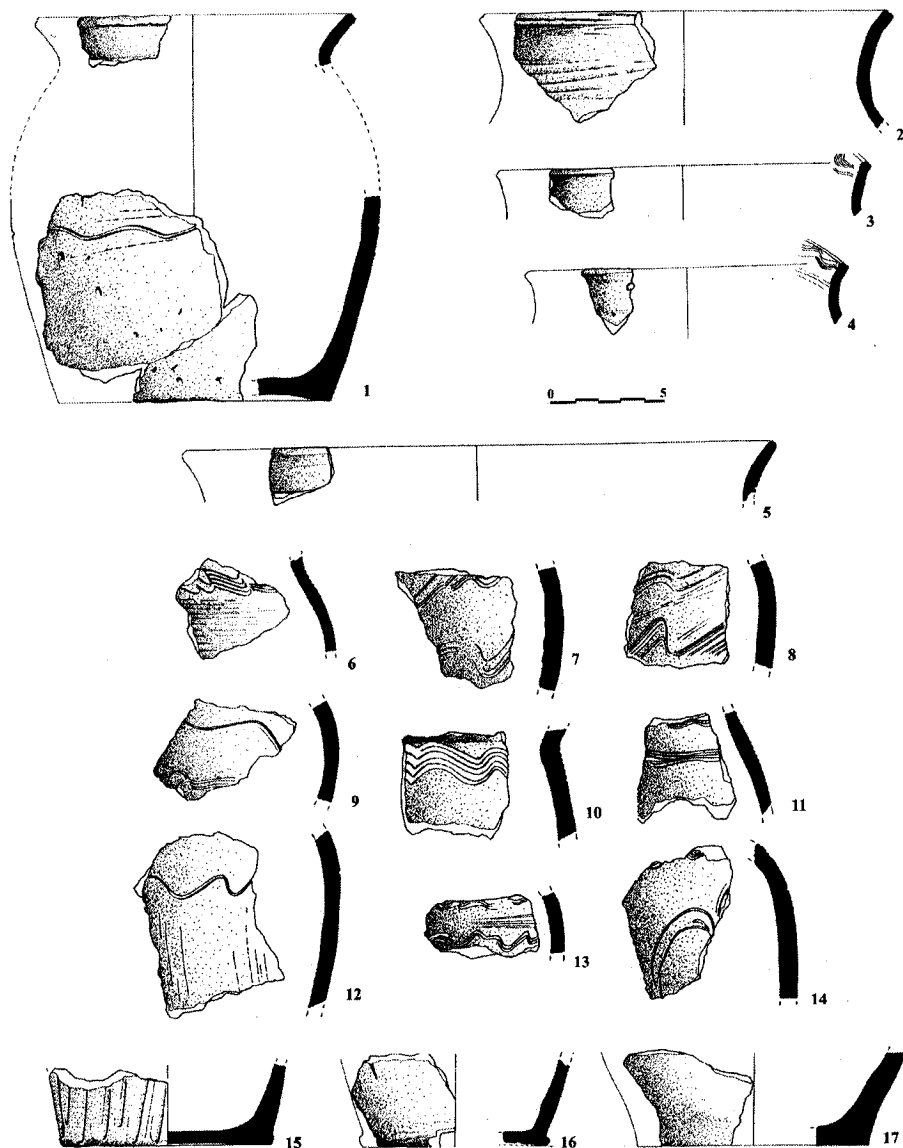
-југозапад. Приликом ископавања констатована је прилично једноставна стратиграфска слика (сл. 3; т. I). Испод површинског слоја орања, са налазима фрагмената опеке, тегула и малобројним уломцима античке керамике, ископан је слој растресите мрке земље у којој је уз источни профил ископа, на релативној дубини од 0,40 m, уочена јама тамније боје. Испод слоја мрке земље, на дубини од 0,50 m, започињала је жута земља, без налаза – археолошка здравица. Дно јаме је за око 0,10 m било укопано у здравицу и налазило се на релативној дубини од 0,60 m. Након проширења сонде, јама је истражена у целини, па је констатован њен елипсоидни облик и димензија од 1,75 x 1,20 m. Међутим, будући да су њене ивице дефинисане тек на нивоу здравице, измерене димензије се односе на само дно, односно онај део јаме којим је тамнија, укопана површина, захватала светлију здравицу. Уколико се узме у обзир, како то показује објављени профил сонде, да су зидови најдубљег дела јаме косо укопани, површина јој се свакако повећавала кроз слој мрке земље и орања, где њене ивице нису јасно издвојене. Приликом ископавања нису уочени никакви трагови који би указивали на начин подизања надземног дела објекта. Није констатован ни ниво са кога је укопавање извршено, али будући да стратиграфија у сонди не указује на накнадно наслојавање, а антички слој започиње непосредно испод површине тла, ниво терена у средњем веку није могао бити битно другачији од данашњег.

Постојање огњишта у јами указивало би на њену стамбену намену, па би се условно могла одредити и као кућа. Према документацији, није могуће сасвим прецизно одредити положај огњишта, али се може претпоставити да се највероватније налазило по средини објекта (т. I). Унутар јаме нису уочени развојени слојеви, а није јасно ни да ли је кућа нагло напуштена, или је, након престанка првобитне функције, постепено затрпавана. Како налазе керамике искључиво карактерише присуство ситних уломака који се по правилу не спајају, претпоставка о мирном напуштању станишта чини се прихватљивом.

Осим керамике, у јами су пронађени: ситан део гвозденог предмета, непознате првобитне намене, као и неколико нагорелих животињских костију, које су, заједно са делом бруса, откривене непосредно уз огњиште, тако да, по свој прилици, припадају времену када је оно било у функцији. Изузетке међу керамиком представљају два фрагмента која припадају античком периоду. Израђени су на брзом витлу од добро пречишћене глине, сиве су боје и квалитетног печења.

Средњовековни уломци припадају искључиво лонцима израђеним на сасвим спором, ручном витлу, уз дораду посуде слободном руком (сл. 4). Трагови извлачења глине и накнадног дотеривања прстима видљиви су на унутрашњој страни посуде, док су споља понекад видљиви трагови равнања површине. Лонци су израђени од слабије пречишћене глине са

додатком зрнаца дробљеног камена, најчешће кварцита, а ређе и кречњака. Зрнца камена су видљива, како на прелому, тако и на површини, коју понекад готово огрубљују. Ретки су уломци на којима се уочавају отисци органских материја, по свој прилици од плеве додаване у глину.

Сл. 4. Керамика из јаме.
Fig. 4. Pottery from the pit.

Посуде су печене на отвореној ватри, а боја печења је окер, са тоновима сиве и црвенкасте боје. На прелому је сива, а са унутрашње стране је понекад тамносива или црна. Изузетно су ретки лонци сиве боје и споља и изнутра, или сиви споља, а изнутра окер, тамно-сиве или црне боје.

По квалитетнијој изради издваја се тек пет ситних фрагмената трбуха и један фрагмент дна. Боље су фактуре, од пречишћене глине, са додатком ситног песка и без зрна дробљеног камена. Очигледно су производ другог грнчара или друге грнчарске радионице. Један од уломака је квалитетније печен, споља и изнутра тамносиве, готово црне боје, док су други споља окер, а изнутра црне и тамносиве боје. Фрагмент дна је и споља и изнутра сиво-окер боје.

Унутар јаме укупно су пронађена 104 фрагмента, од најмање десетак лонаца – више од 80% припада деловима рамена и трбуха, док уломцима обода и дна припада по мање од 10%.³ Уломци су такви да се не може говорити о профлацији целих лонаца, али би њихова општа одлика били једноставни, косо разгрнути, непрофилисани ободи, са косо засеченом или заобљеном усном (сл. 4/1–5). Посебну варијанту би представљао лонац нешто дужег, лучно извијеног обода (сл. 4/2). Дна су израђивана извлачењем. Равна су, али има и примерака на којима је средишњи део издигнут у односу на спољни обод дна (сл. 4/1, 15–16).

Од укупног броја пронађених уломака, једна четвртина је украшена и то искључиво таласастим линијама, урезаним чешљем или зашиљеном алатком. Око половине од укупног броја уломака са орнаментом, украшено је вишеструко урезаном валовницом, док је по упола мање примерака са једноструком или двоструком валовницом. Орнамент се налазио на врату, рамену и трбуху, а код појединих лонаца и на унутрашњој страни обода. Не може се поуздано говорити о томе колики је део површине украс покривао, мада пронађени фрагменти дна указују на то да се није спуштао до самог дна лонца.

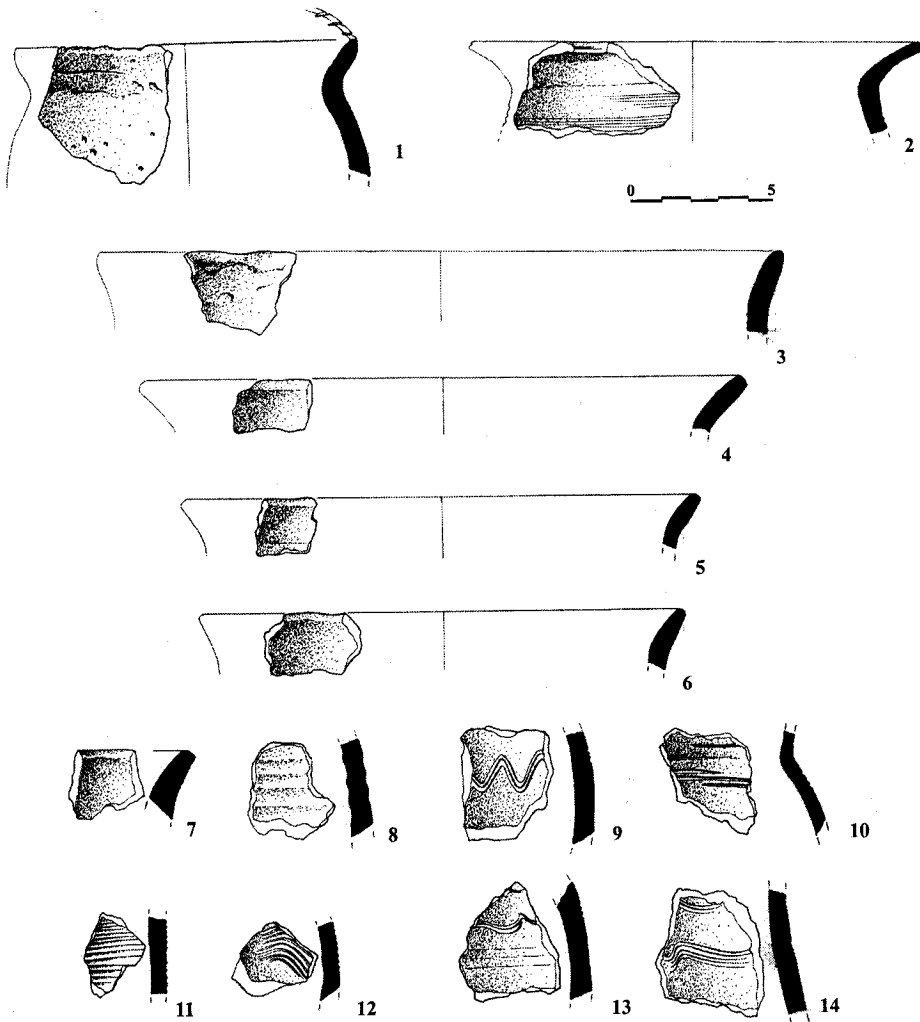
Осим налаза пронађених током ископавања 1983, са локалитета је приликом обилазака последњих година прикупљена и одређена количина површинских налаза уломака керамике, који већином у потпуности одговарају уломцима из јаме (сл. 5). Новину у типолошком смислу представљају: део лонца са ободом украшеним утиснутим јамицама (сл. 5/1), затим делови лонаца украшених сноповима водоравно урезаних линија (сл. 5/2, 11), као и део трбуха са благо наглашеним, хоризонталним ребрима (сл. 5/8).

Хронолошко одређење средњовековне керамике из Прилипца отежава непознавање локалне грнчарске производње током средњег

³ Према попису теренског инвентара у јами су пронађена још два већа фрагмента горњих делова два лонца, али будући да у музеју нису пронађени заједно са осталим материјалом, а нема ни података о томе где би се могли налазити, нису узети у разматрање.

века, тако да се аналогije морају тражити на ширем географском простору. Територијално најближа поређења могу се вршити са керамиком познатом са друге стране Овчарско-кабларске клисуре, на простору Чачанске котлине и по њеном брдско-планинском ободу. На том подручју ископавано је неколико налазишта оквирно датованих у раздобље X–XII в. (Радичевић 2003: 223–243), али на њима не налазимо аналогije

Сл. 5. Површински налази.

Fig. 5. Surface finds.

са Прилипцом.⁴ Идентичан закључак намеће се и када се налази из Прилипца упореде са лонцима из раздобља IX–XI в., познатим са налазишта у долини Велике Мораве, Рашкој области, Срему, или на десној обали Дунава између Београда и Прахова (Манојловић–Николић 2001: 379–380, 382–384, Т. I, IV–VI; Popović 1999: 142–153, sl. 89, 92, 96, 103; Јанковић 1996: 123–127, Т. III–VIII; Janković 1974: 75–87). Још веће разлике уочавају се приликом поређења са лонцима чије се трајање продужава и у XII в. (Манојловић–Николић 2001: 380, Т. II; Popović 1999: 188–193, 197–199, sl. 145, 148, 151, 158, 161; Minić 1980, 25, Pls. IV–VI; Жеравица и Жеравица 1979: 203–204, сл. 1–2).

На другој страни, налази из Прилипца имају одговарајуће аналогije са керамиком која се у Србији и североисточној Босни опредељује у прва столећа средњег века и приписује најстаријим словенским насељима. Осим Градине на Јелици, за сада се најближе, археолошки ископавано, раносредњовековно насеље налази на локалитету Пањевачки Рит код Јагодине. На основу керамике, аналогне са налазима из Прилипца, насеље је датовано у VII в., а на основу чињенице да је керамика релативно богато украшена, што не би била одлика раног VII в., закључено је да највероватније припада другој половини истог столећа (Трифуновић 1993: 208–209, Т. II–III). Део керамике израђен је без употребе витла, док је други део израђен на врло спором витлу, уз извлачење глине прстима. Састав глине карактерише присуство ситнијих и крупнијих каменчића, песак, као и трагови органских материја. Сву пронађену керамику чине лонци, који су украшени углавном чешљем. Поред украшених, по слободној процени истраживача, заступљено је и око 30% неукрашених лонаца.

Керамика слична прилипачкој пронађена је и на више налазишта у доњем српском Подунављу, где су VI в. углавном приписани слободном руком рађени, неукрашени лонци, док се на налазиштима датованим у VII и VIII в., заједно са гњетаном појављује и керамика израђена на витлу, украшена чешљем. Рана појава такве керамике опредељује се већ у последњу четвртину VI в. (Janković 1975: 89–93, sl. 1–3; Јанковић 1997: 133–136, Т. I и II). На ушћу Слатинске реке углавном је проналажена

---

⁴ Најопштије аналогije могле би се успоставити само са керамиком која потиче са вишеслојног локалитета Градина на Јелици. За разлику од осталих налазишта, једино је на овом локалитету констатовано постојање раносредњовековног хоризонта опредељеног у раздобље од VII до друге половине IX или почетка X в. (Булић 2004: 153–174). Све технолошко-типолошке одлике средњовековне керамике са Јелице нису нам познате у довољној мери, али се чини да би налазима из Прилипца, бар по фактури, могла бити блиска група лонаца израђених гњетањем, од глине која има додатке крупније врсте, видљиве и на површини посуде. Таква керамика је у мањем броју констатована на ширем простору локалитета, а њено присуство је узето као сигурна потврда живота на Градини у VII в. (Булић 2004: 166).

неукрашена керамика рађена гњетањем, али има и налаза рађених на спором, па чак и на бром витлу и украшених чешљем. Насеље је датовано од последње четвртине VI до краја прве четвртине VII в. (Јанковић 1997: 136–137, Т. IV/7–12). Као један од аргумената за овако датовање насеља узето је одсуство богатије украшаваке керамике, која би представљала одлику друге половине VII в. Остатке насеља на локалитету Кула код Михајловца карактеришу налази лонаца прављених на спором витлу и украшаваних на различите начине чешљем. Они су пронађени измешани са лонцима без украса, рађених гњетањем. За тако украшену керамику сматра се да је особена за позни VII в., а трајање целог насеља датовано је од ране владавине цара Ираклија до око 680. г. (Јанковић 1997: 137, Т. V). На локалитету Обала у Љубичевцу, унутар целине са земљаним калотастим пећима груписаним око веће јаме, пронађена је неукрашена керамика рађена гњетањем и украшена керамика рађена на витлима. Објекат је датован у VII и почетак VIII в. (Роровић и Мркобрад 1986: 310–312, figs. 10–13, 17), мада постоји мишљење да би га требало датовати већ од позног VI в. (Јанковић 1997: 135–136). За најстарије фазе насеља у Велесници, опредељене у VII и VIII в., особени су неукрашени лонци грубе фактуре, начињени без витла од земље мешане са доста крупног речног песка, као и лонци рађени на ручном витлу, такође од глине са крупним речним песком, зрнасте спољне површине. Ови лонци су неукрашени или пак орнаментисани низовима урезаних таласастих и хоризонталних линија (Ercegović-Pavlović i Minić 1986a: 289–290, figs. 1, 6). Слична керамика изразито зрнасте површине позната је и из Грабовице, где је пронађена у подлози једне пећи и датована у VII в. (Ercegović-Pavlović i Minić 1986b: 347, figs. 2, 1).

Керамика у општим цртама блиска налазима из Прилипца позната је и из Срема, где је пронађена приликом истраживања насеља у Бољевцима, датованог у VIII в. (Мркобрад 1985: 167–171, сл. 2–3). Ти лонци су грубе фактуре од слабо пречишћене земље са примесом крупног песка и кречњака. Неједнаког су печења, мало задебљалих зидова, углавном окер и сиве боје. Сем мањег броја неукрашених уломака, већина је украшавана чешљем у виду различитих варијанти таласастих и хоризонталних линија, а има и уломака украшених убадањем чешља. На појединим лонцима је вишеструком валовницом украшавана и унутрашња страна или усна обода (Мркобрад 1985: 169, сл. 3, 6).

Осим локалитета на територији Србије, налази из Прилипца најближе паралеле имају са керамиком из североисточне Босне, окарактерисаном као најстарији словенски налази у Подрињу и Семберији. Таква керамика откривена је приликом истраживања насеља у Мушићима код Вишеграда и у Батковићу код Бијељине (Šremošnik 1970a: 45–111; *idem* 1977: 227–308). Сличне фактуре и украса су и делови лонаца

коришћених као урне из Дворова код Бијељине (Ћremošnik 1970b: 100–101, Taf. I/1–3).

Лонци из Мушића су са додатком крупнијих или боље иситњених зрнаца камена. Израђени су или слободном руком или уз употребу сасвим спорог витла. Примерци грубље фактуре датовани су у VII в., док су лонци од боље пречишћене глине опредељени у VIII–IX в. (Ћremošnik 1970a: 58–65, sl. 6–9, T.VII i T.XIII, 4–5). Слична грнчарија је на локалитету Јазбине у Батковићу приписана старијем хоризонту насеља и опредељена у раздобље VII–VIII в. (Ћremošnik 1977: 251–264, врсте a-i). Карактеришу је примесе зрнаца речног шљунка или мање или више иситњеног кварцита. Посуде су израђене слободном руком или уз употребу ручног витла. Најзаступљенији облик чине лонци, који су или без украса, или украшени валовницама и водоравно урезаним линијама. Као и лонци из Прилипца, одликују се једноставно разгрнутим, непрофилисаним ободима, са косо засеченом или заобљеном усном. Већ на лонцима опредељеним у млађу групу керамике у Батковићу, датовану од краја VIII до половине IX в., јављају се разноврсније профилисани ободи, каквих нема на примерцима из Прилипца (Ћremošnik 1977: 264–265, врсте l, m, k).

Осим керамике, јама из Прилипца би и по својим другим одликама била најближа објектима истраживаним у Мушићима и Батковићу. Наиме, оба насеља карактерише постојање делимично укопаних објеката мање или више правилне кружне или елиптичне основе, док нема ни једног укопаног објекта четвороугаоне основе. На другој страни, раносредњовековне објекте до сада истраживане у другим деловима Србије по правилу карактеришу управо четвороугаоне основе. На десној обали Дунава су то полу-укопане куће квадратне или правоугаоне основе, уз које су понекад нађене и надземне просторије (Јанковић и Јанковић 1990: 21–22; Милошевић 1997: 28–30, 51–53, сл. 14–16, 60–65, 67), а иста је ситуација и са раносредњовековним објектима истраживаним на простору Баната и Бачке, где једини изузетак за сада представља кућа кружне основе са локалитета Ритска долина у Колуту (Симоновић 1999–2000: 317–318).

Као што је то случај и у Прилипцу, приликом истраживања у Мушићима нису уочени трагови који би указивали на начин подизања надземне конструкције, док су укопане објекте у Батковићу пратили или већи број рупа од танких кочева, или мањи број рупа од стубова већег пречника. Закључено је да су и коље и стубови били оплетени плетером, који је са обе стране био премазан блатом (Ћremošnik 1977: 279–293, sl. 1–10). Битна одлика насеља у Батковићу, као што је то и у Прилипцу, јесте постојање огњишта унутар укопаног дела објекта, док ни у једном од приличног броја истражених објеката нису установљени остаци пећи. На другој страни, у стаништима до сада истраживаним на Дунаву, по пра-

вилу се налазе пећи правоугаоне основе, направљене од камена, или кружна пећ од глине укопане у зид станишта, док је постојање кружног огњишта знатно ређе посведочено.

На основу изнетих аналогја, јасно је да се средњовековни укопани објекат из Прилипца не може датовати у XI–XII в., већ да се на локалитету Обале може очекивати постојање насеља које би припадало раздобљу VII–VIII в. Доња хронолошка граница би се поузданије определила у другу половину VII в., док би се његово трајање евентуално могло продужити до у сам почетак IX в. Са овако успостављеном хронологијом оно би за сада заиста представљало најстарију археолошку потврду о словенском насељавању у долини Моравице. Археолошки истраживана насеља у источној Србији, приписују се, осим доњеподунавским Словенима, и Србима, ту настањеним уз сагласност Византије, на основу међусобног споразума (Јанковић 1997: 138–139). Њихово постојање узима се као потврда предања о боравку Срба на Дунаву за време владавине цара Ираклија, забележеном у делу цара Константина VII Порфирогенита (913–959). Словенски карактер насеља у Мушићима и Батковићу већ је одавно наглашен, док је у скорије време за керамику из Батковића, на основу разлика у односу на подунавско, средње и источно балканско подручје, истакнуто да би се могла одредити као српска керамика VII–IX в. (Јанковић и Јанковић 1990: 30–31, сл. 6). То би се поклапало са историјским истраживањима према којима је раносредњовековна Србија према западу захватала источну Босну и западне делове данашње Србије (Ферјанчић 1996: 150). Пратећи исту логику, Србима су приписани и остаци средњовековне материјалне културе са локалитета Градина на Јелици (Булић 2004: 168–174). Истом простору припада и Прилипац, али када је реч о налазима са локалитета Обале, они су за сада познати у тако скромној мери да би изношењу било каквих далекосежнијих закључака морала претходити знатно озбиљнија археолошка ископавања тог налазишта.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Булић, Д.
2004 Трагови средњовековне материјалне културе са локалитета Градина на Јелици. *Историјски часопис* 50: 153–176.
- Бућић, Ј., и Петровић, П.
1985 Римски *vicus* и терме у Прилишцу. *Ужички зборник* 14: 5–21.
- Вулић, Н.
1941-1948 Антички споменици наше земље. *Споменик* 98 (Одељење друштвених наука 77): 1–279.
- Ђурић, Ј.
1995 Стање истражености средњовековних локалитета на подручју ужичког краја са посебним освртом на материјал из средњовековне збирке археолошког одељења Народног музеја Ужице. *Археолошка радионица* (Параћин) 2: 59–63.
- Ercegović-Pavlović, S., i Minić, D.
1986a Site d'habitation médiéval à Velesnica. *Ђердајске свеске* 3: 289–293.
1986b Le site d'habitation et la nécropole de Pozajmište à Grabovica. *Ђердајске свеске* 3: 346–354.
- Жеравица, З., и Жеравица, Л.
1979 Средњовековно насеље у Поповици код Неготина. *Стираринар* 28–29 (1977–1978): 201–211.
- Зотовић, М.
1975 *Геолошка и археолошка прошлости Пожеге*. У рукопису. Титово Ужице.
- Janković, Đ.
1975 Srednjevekovna грнчарија donjeg srpskog Podunavlja. *Balkanoslavica* 3: 89–119.
1997 Словени у источној Србији. Стр. 133–149 у *Археологија источне Србије. Научни скуп Археологија источне Србије, Београд-Доњи Милановац, децембар 1995*. Центар за археолошка истраживања, књ. 18, ур. М. Лазић. Београд: Филозофски факултет.
- Janković, M.
1974 The Ceramic Ware of the Lower-Danube Basin Culture in the 9th–11th Century in the Territory of Тимоћка Крајина. *Balkanoslavica* 3: 75–87.
1996 Словенско насеље код Земуна. *Рад Музеја Војводине* 37–38: 123–129.
- Јанковић, М., и Јанковић, Ђ.
1990 *Словени у јужнословенском Подунављу*. Каталог изложбе 36. Београд: Музеј града Београда.
- Kanitz, F.
1892 *Römische Studien in Serbien*. Wien: Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.
- Мандић, М.
1995 Остаци материјалне и духовне културе античког периода и средњег века у ужичком крају. Стр. 21–37 у *Ужице, насељанак и развој*, ур. М. Мандић. Ужице: Народни музеј.

Манојловић–Николић, В.

- 2001 Локалитети IX–XIII века у средњем Поморављу. *Зборник Народног музеја* (Београд) 17–1: 377–388.

Милошевић, Г.

- 1997 *Споменавање у средњовековној Србији*. Београд: Археолошки институт.

Minić, D.

- 1980 Le site d'habitation médiéval de Маčvanska Mitrovica. *Sirmium* 11: 1–80.

Мркобрад, Д.

- 1985 Нови резултати на истраживању вишеслојног насеља у Бољевцима. *Истраживања* (Ваљево) 2: 165–172.

Роровић, М.

- 1999 *Tvrđava Ras*. Београд: Археолошки институт.

Роровић, Р., и Мркобрад, Д.

- 1986 Prospection par sondage de la localité Ljubičevac – Obala. *Бердајске свеске* 3: 308–313.

Радичевић, Д.

- 2003 Археолошка налазишта X–XI века у Чачку и околини. *ГСАД* 19: 223–247.

Сергејевски, Д.

- 1940 Римски натписи из Босне, Ужичког краја и Санџака. *Споменик* 93 (други разред 72): 133–160.

Симоновић, Д.

- 1999 Архитектура станишта IV до IX века у Банату и Бачкој. *ГСАД* 15–16: 315–321.

Трифуновић, С.

- 1993 Јагодина, Пањевачки рит, словенско насеље VII века. *ГСАД* 9: 207–210.

Ферјанчић, Б.

- 1996 Долазак Хрвата и Срба на Балканско Полуострво (осврт на нова тумачења). *Зборник радова Византолошког института* 35: 117–154.

Ћремошник, I.

- 1970a Истраживања у Мушићима и Жабљаку и први налаз најстаријих словенских насеља код нас. *Гласник Земалског музеја* (Сарајево) 25: 45–111.

- 1970b Die chronologien der aeltesten slavischen Funde in Bosnien und der Herzegovina. *Archaeologia Jugoslavica* 11: 99–103.

- 1977 Ranoslovensko naselje Jazbine u Batkoviću kod Bijeljine. *Godišnjak* 15 (Centar za balkanološka ispitivanja 13): 227–308.

DEJAN RADIČEVIĆ

EARLY MEDIEVAL FINDS FROM PRILIPAC NEAR POŽEGA

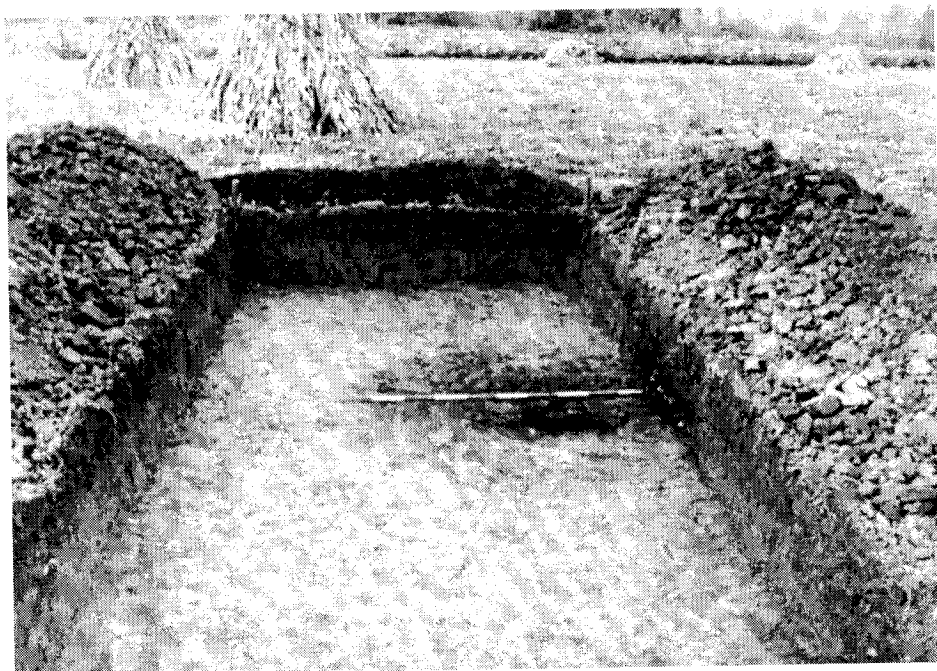
Summary

During archeological excavations at Obala, in the village of Prilipac (fig. 1), near Požega (western Serbia) in 1983, a pit was investigated (figs. 2–3; pl. I) and dated by the excavators to the 11th–12th century. Subsequent examination of the pottery recovered (figs. 4–5), showed this to be incorrect but was rather analogous with pottery associated in western Serbia and north-eastern Bosnia with the earliest Slavic, or more precisely Serbian settlement from the 7th to the 8th century. The lower chronological boundary should be more reliably set to the second half of the 7th century, while the latest date could be the beginning of the 9th century. Thus dated, the Prilipac finds now constitute the earliest archeological evidence of Slavic settlement in the Moravica valley.

Примљено: 20. маја 2005.

UDC 711.4.033»06/07»:904-033.64(497.11 Prilipac)

Прилипац, локалитет Обале, сонда 1.
Obale site in Prilipac, archaeological sounding 1.